

УДК 94(477) «1919»

Наталія Годун*

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УГА НА ПОДІЛЛІ (липень–жовтень 1919 р.)

У статті досліджено причини, обставини та наслідки культурно-просвітної роботи Української Галицької армії на Поділлі у липні–жовтні 1919 р. Вказується, що ця діяльність спрямовувалася на підвищення рівня національної свідомості місцевого населення.

Ключові слова: Українська революція, культурно-просвітня робота, Українська Галицька армія, Поділля.

На початку літа 1919 р. для Української Народної Республіки та Західно-української Народної Республіки склалася загрозлива обстановка. Обидва державні утворення боролися за свою незалежність проти значно сильніших ворогів. У критичний момент цієї боротьби було реанімовано питання про об'єднання, започатковане Актом злуки від 22 січня 1919 р.

З 9 по 18 липня 1919 р. відбувся перехід галичан через р. Збруч, що донедавна слугувала кордоном між Російською і Австро-Угорською імперіями. Кількість людей, що переправилась, досягла 100 тис. осіб¹. Разом з Українською Галицькою армією на «Велику Україну» перейшла і значна кількість цивільних — урядовців, службовців, інтелігенції. Чи не вперше найкращі сини і доньки України волею долі опинилися разом і мали змогу зреалізувати державотворчий потенціал українства.

Загалом події Української революції літа–осені 1919 р. досить добре висвітлені в сучасній українській історіографії². Напруження у стосунках подолян і галичан одразу після переходу останніх через Збруч та поступове покращення взаємовідносин констатують С. Олійник, В. Солдатенко, Б. Савчук, Р. Тим-

---

* Наталія Годун — к.і.н., на посаді доцента кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ПВНЗ Університет новітніх технологій, м. Київ.

¹ Історія України: нове бачення. — К.: видавництво «Україна», 1996. — Т. 2. — С. 141.

² Завальнюк О., Олійник С. Українська Галицька армія на Поділлі (липень 1919 — травень 1920 р.): Історичний нарис. — Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2001. — 148 с.; Ковальчук М. Невідома війна 1919: українсько-білогвардійське збройне протистояння: Наукова монографія. — Київ: Темпора, 2006. — 576 с.: іл.; Солдатенко В.Ф. Україна в революційну добу: Історичні есе-хроніки. У 4-х т.: Т. III. Рік 1919. — К.: Світогляд, 2010. — 453 с. Україна і Росія в історичній ретроспективі... Українська революція...

ченко³. Концептуально культурно-просвітню діяльність УГА на території Поділля і Наддніпрянщини розкрив у своїй монографії «Українська Галицька армія: військово-патріотичне виховання та вишкіл (1918–1920 рр.)» В. Футулійчук, зазначаючи, що збільшення культурно-освітньої роботи УГА після переходу р. Збруч було спричинено двома обставинами: надзвичайно низьким рівнем національної свідомості українського населення, яке століттям перебувало під Росією, а також необхідністю розтопити лід недовір'я певної частини українського суспільства до галичан — недавніх вояків австрійської, тобто ворожої, армії⁴. Авторка ставить за мету проаналізувати обставини культурно-просвітньої діяльності УГА на «Великій Україні» та її наслідки.

Опинившись на Поділлі наддністрянці не залишилися осторонь процесів, що тут відбувалися у різних сферах життя. Галицькі вчителі долучилися до вироблення «Проекту єдиної школи на Україні» — концепції нової української школи⁵. Знайшли собі роботу залізничники, було відновлено польову пошту УГА. Вчені східної Галичини знайшли спільну мову з колегами-наддніпрянцями і 27 липня 1919 р. було засновано Українське технічне товариство з представників Галичини і Наддніпрянщини. Його члени мали розвивати українську технічну науку і проваджувати винаходи в промисловість. 30 липня у м. Кам'янець-Подільський було засновано товариство «Союз українок» на чолі з львів'янкою Б. Барановою, метою якого була консолідація українського жіноцтва для національно-суспільної праці. Товариство складалося з 3-х секцій (культурно-просвітницької, торгівельно-промислової та гуманітарної) і нараховувало бл. 60 членів, серед яких галичанки Б. Баранова, М. Кекішівна, А. Паладійчукова, П. Бемко, С. Юринець та наддніпрянки М. Старицька-Черніхівська, С. Русова та ін. 12 вересня 1919 р. Б. Баранова та її заступник М. Кекішівна мали зустріч з С. Петлюрою, під час якої вони запевнили Головного отамана, що жіноцтво «всіма силами буде допомагати правительству в його важкій роботі по будівництву держави»⁶.

---

³ Олійник С.В. Українська Галицька армія і населення Поділля (липень 1919 — квітень 1920 рр.) // Наукові праці історичного факультету. — Т. 1. Кам'янець-Подільський: Історичний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, 1995. — С. 244–247; Солдатенко В.Ф., Савчук Б.П. Галицька армія у Наддніпрянській Україні. — К.6 Світогляд, 2004. — С. 58–59; Тимченко Р.В. Взаємовідносини Української Народної Республіки й Західно-Української Народної Республіки (листопад 1918 — квітень 1920 рр.). Автореферат дис. на здобут наук. ступ. канд. іст. наук: 07.00.01. — Історія України. — К.: Інститут історії України НАН України, 2010. — С. 13.

⁴ Футулійчук В.М. Культурно-освітня робота в армії і серед населення. — [Електронний ресурс]. — Віртуальна Русь: спільний духовний простір. — Режим доступу: <http://ruthenia.info/txt/futuliuichukv/uga/14.html>

⁵ Телячий Ю.В. Педагогічна діяльність галицького вчителства на Поділлі // Кам'янецьчина в контексті історії Поділля. Науковий збірник / Ред. кол. Баженов Л.В., Борисевич С.О., Винокур І.С. та ін. — Кам'янець-Подільський, 1997. — Т. 1. — С. 17.

⁶ Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 — листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах. — Том 1 /

Галичан вразило ставлення подільського (наддніпрянського) селянина до галицького бійця, його відповідального обов'язку. «Як же болючо було нераз глядіти на картини, коли то наші бідолашні стрільчики йшли селом. Обідрані, знеможені, погано озброєні, а селянство, молоді, ситі дядьки й парні, під звуки гармошки вистукувало весело закаблуками, посміхаючись під вусом над тими, що ледь ноги за собою тягнули за якусь там Україну», — оцінював обстановку головнокомандувач УГА М. Тарнавський⁷. Така поведінка до болю в серці обурювала галичан: молоде здорове покоління «спокійно сиділо в хаті, цікавилось надходячими жнивими та йшло між собою о заклад, «чия возьме»: «Леніна, Петлюри чи Денікіна...?»⁸. Характер дозвілля взагалі здавалось багатом наддністрянням знуцанням над стрілецькою долею: «Вечорами та ночами йшла по селі широка забава молоді від гри на гармонії аж до стріляння собі в вікна»⁹.

Таке мирно-байдуже повсякдення наддніпрянського селянства дуже пригнітили стрільців УГА. «Чого ми тут прийшли, чого нас сюди ведуть, куди ми йдемо, в які цілі, чого взагалі УГА йде на Велику Україну, коли по тутешніх селах сидить повно молодих, боєздатних молодців і ще з нас сміються, що ми воюємо?», — обурювались вони¹⁰. Захист чужої для них Директорії мав бути обов'язком наддніпрянця, а відтепер ставав наддністрянцем. Боєць УГА, який півроку вів виснажливу боротьбу за свою державу, не міг повірити, що на Наддніпрянщині, де боротьба ведеться ще з 1917 р., могло бути настільки байдуже ставлення до суспільно-політичних подій. До фізичного виснаження стрільців додалося ще й морально-психологічне розчарування.

«Чому так діється?» — запитував галицький офіційний часопис «Стрілець» і давав пояснення. — «Тому, що тутешній простий народ не має національної свідомості такої, як у Галичині»¹¹. Дійсно, протягом подій Української революції селянин УНР не відзначався високим рівнем національної свідомості. Вихований на соціальних гаслах, національний аспект поведінки проявлявся лише у критичний момент. За відсутності національної ворожнечі між українцями і росіянами, український селянин був здебільшого пасивним спостерігачем боротьби на «національному фронті».

Інакше складалася обстановка на території західних областей України. Тривала боротьба поляків і українців за домінування в Східній Галичині проводилася на ґрунті національному, що змушувало західних українців усвідомлювати свою ідентичність та аналогічно виховувати своїх дітей. Відчуття

Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. — С. 591.

⁷ *Тарнавський М.* Спогади. — Львів, 1992. — С. 93.

⁸ *Левіцький О.* Галицька армія на Великій Україні. — Відень: Українські мемуари, 1921. — С. 55.

⁹ Там само.

¹⁰ *Бородисвич Є.* В чотирикутнику смерті. Причинки до трагедії УГА на Великій Україні (Із воєнного записника 3-тньої бригади). — Нью-Йорк: українське видавництво «Говерля», 1975. — С. 9.

¹¹ Стрілець. — 1919. — 3 серпня.

національності українського селянина колишньої Російської імперії не мало чітко вираженого українського забарвлення, хоча спостерігалось протиставлення своєї окремішності російській. Коли на Поділлі галицькі стрільці запитували селянина «Хто ви, українець?» — часто чули відповідь: «здешній», «всьо равно», «православний», але від москалів себе різко відмежовували, називаючи їх прийнятною для них назвою — «москалі», згідливо «кацапи», рідше «руські», а їхню мову «московською», «руською», або просто — «кацапською»¹².

Попри війну і революцію, Україна володіла значними людськими ресурсами. Ці резерви помічали і галичани, прямуючи центральною Україною. «Нераз я думав собі, — згадував М. Тарнавський, — що коли б цій темній, безідейній масі дати свідомість галицького селянства, ми без труду мали би півтора-мільйонову армію з простору далеко не цілої України»¹³.

На час переходу галичан через р. Збруч особовий склад УГА налічував 53 тисячі вояків і старшин (з них 18 тисяч — багнетів бойового складу), тоді як Дієва армія УНР складалася з 10 тисяч осіб¹⁴. Тобто 4-мільйонна ЗУНР мала майже в півтора рази більшу армію за 30-ти мільйонну УНР, що не в останню чергу залежало і від рівня національної свідомості.

Тому окрім свого прямого обов'язку — зі зброєю в руках захищати батьківщину — галичани беруться за важелі підйому рівня національної свідомості. Вже 3 серпня газета «Стрілець» наказувала воїнам УГА: «... перше завдання галицьких військ: по дорозі освідомляти тутешню молодь в національному дусі»¹⁵. Починати таку роботу в перші тижні було непросто. Наприклад, у с. Калабаївці поблизу Кам'янка-Подільського дві підозрілі особи намовляли селян не продавати хліба УГА. Перші тижні перебування галичан на схід від р. Збруч змушували їх «з боєм у серці ствердити, що більша часть тутешнього населення відносилася до нас не кажу ворожо, але з певним холодом, не як до людей своїх, але як до чужої армії»¹⁶. Населення Поділля можна зрозуміти — кожна нова військово-політична сила під час війни несла із собою примус, реквізиції, повинності. До того ж, подолян лякала форма австро-угорського сразка, що її носили галичани.

Як стверджує О. Левицький, УГА вистачило одного місяця для зміни ставлення подільського населення з нейтрально-ворожого на дружнє та сердечне. Цьому сприяла як власна поведінка галицького стрільця, так і рішення спільної військової наради УГА і Дієвої армії про приділення до кожної галицької час-

---

¹² Волицький В. На Львів і Київ. — Торонто, 1963. — С. 167.

¹³ Тарнавський М. Вказ. праця. — С. 93.

¹⁴ Ковальчук М. Невідома війна 1919: українсько-білогвардійське збройне протистояння: Наукова монографія. — Київ: Темпора, 2006. — С. 29. За іншими даними, УГА нараховувала бл. 50 тисяч осіб, тоді як Дієва армія — бл. 35 тисяч. — Див.: Капустянський М. Похід українських армій на Київ–Одесу в 1919 році (Короткий історичний огляд). — Мюнхен: Друкарня С. Слюсарчук, 1946. — Кн. 2, Част. III. — С. 135.

¹⁵ Стрілець. — 1919. — 3 серпня.

¹⁶ Мишуга Л. Завдання етапу армії // Стрілець. — 1919. — 4 вересня.

тини, штабу бригади і вище наддніпрянського старшини, який мав допомогти наддністрянням краще адаптуватися до нових умов дислокації і проводити роз'яснювальну роботу серед місцевого населення про роль і завдання перебування галичан на «Великій Україні».

Основною умовою для проведення національно-просвітньої роботи було входження військовослужбовців у тісний контакт з місцевим населенням на побутовому рівні. Процес знайомства відбувався дуже просто. Якщо більшовики та повстанці, вриваючись у хату, наказували господині накривати стіл, господарю нагодувати коней, погрожуючи і разі відмови побиттям чи розстрілом, то галичани подібну практику рішуче відкинули. «Зайнявши квартири в будь-якому селі, галицький старшина чи стрілець входив спокійно до призначеного йому дому, а знімаючи шапку, чемно промовляв: «Слава Ісусу Христу» або «Добрий день» чи «Добрий вечір». Господарі, заскочені таким привітом, дивувались, як це так, москаль (так в українських селах називали вояків), а здоровить по людськи! Приємно вражені й осмілені таким привітом, господарі починали розмову — хто ви такі і звідки, за що воюєте і з ким ідете — з Петлюрою чи проти Петлюри і т. д. Така розмова кінчалася звичайно гостинно — «чим хата багата» і добрі відносини нав'язувались»¹⁷. Змучене терором населення горнулось до кожного, хто встановлював лад і спокій, нормальні людські стосунки.

Для координації зусиль у культурно-просвітній сфері 11 серпня 1919 р. постав «Відділ для освіти при Команді Етапу Галицької армії» на чолі з сотником О. Левицьким. Відділ мав провадити діяльність як серед війська, так і цивільного населення. В його завдання входило ліквідувати неписьменність та поглиблювати освіту серед війська, прищеплювати бійцям національно-патріотичні ідеї, проводити культурно-просвітницьку роботу серед населення на схід від Збруча, пробуджувати в селянських масах національну свідомість тощо.

Зв'язок з місцями здійснювався через трьох старшин, які в своєму розпорядженні мали групу з 6 етапних сотень. Для роботи в інших об'єднаннях призначалися «освітні старшини». Філії відділу знаходилися у Вінниці, Могилеві, Проскурові, Кам'янці-Подільському.

Широкою була сфера запланованої діяльності. Відділ поділявся на відчитову, бібліотечну, видавничу, співацьку і театральну секції. Перелік заходів, які здійснювали члени відділу, складався із влаштування віч та бесід, організації театральних вистав, постачання преси та книжок на село, відновлення та відкриття нових бібліотек та читалень «Просвіти», організація виступів хорових капел та співання пісень тощо. З метою уніфікації робіт відділ опрацював спеціальну інструкцію, в якій докладно представлено завдання просвітньої роботи та способи її організації. У «Стрільці» було надруковано засади проведення агітацій та бесід.

Передовсім агітатори мали акцентувати на національному моменті. Слід було наголошувати, що лише власна українська держава дасть у повній мірі все необхідне українцеві. Кожен українець мусив розмовляти українською мовою,

---

¹⁷ Станімір О. Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920 рр. — Торонто: Логос, 1966. — С. 173.

бо «кінь не гавкає». Роблячи короткі виклади з історії слід було прищеплювати ненависть до тих іноземців, які хочуть знищити українську державу. Належало регулярно повторювати, що служити в українському війську — це найбільша честь. Проводити просвітницьку роботу належало серед усіх верств населення обох статей, регулярно співати українських пісень, передовсім, «Не пора», «Ще не вмерла Україна», «Гей на горі Січ іде». Місцем перебування Команди Етапу УГА стала Жмеринка, тому переважну частину своєї роботи просвітники провели саме в цьому районі. Серед працівників відділу були: А. Озарків, В. Апостол, Ю. Стефанюк, П. Івасевич, О. Бійовський, І. Сенюта, М. Кравець, І. Чебан, І. Романків та інші.

Культурно-освітня робота розпочалася швидко. Кількість присутніх на вічах досягала 150–300 осіб. Серед питань, що їх обговорювано, були: хто такі галичани, завдання галичан на Наддніпрянщині, потреба створення збройних сил, інформування про поточні події на фронті та світі, актуальні економічні питання тощо.

Наслідки віч були очевидні. Як свідчив сучасник-галичанин, «Населення, що перед вічем недовірливо «бокувало» від Галичан та пускало на їх адресу насмішливі й обидні замітки, — після віча, триваючого іноді й більше годин, підходило до цих Галичан; доповнювало іноді дуже остроумними запитаннями все те, що чуло від бесідників, та запрошувало приїхати в те або друге село й уладити подібне віче»¹⁸. Попри присутність на селі агітаторів різних політичних сил, розмаїття програм та настроїв, пропагандистам галичанам вдалося налаштувати селян на конструктивну бесіду. Як відгукувалися подоляни, «Ви одні, що сказали: вперед лад та спокій, перш усього сильна українська держава. Вперед зуби — а потім, пожалуй, і кусайся!»¹⁹. Як стверджує О. Левицький, з 11 серпня по 24 листопада 1919 р. відділ для освіти провів 18 віч²⁰. І. Романків у звіті про просвітню діяльність УГА свідчить, що лише за період з 25 вересня по 15 жовтня відбулося 18 віч²¹. Вочевидь, через помітні зрушення в суспільній атмосфері довкола ставлення населення до збройних сил і певний патріотичний підйом, 3 жовтня 1919 р. Рада Народних Міністрів УНР виділила кілька мільйонів гривень «на культурно-просвітню працю у війську»²².

Зважаючи на низький освітньо-культурний рівень переважної маси селянства особливу роль у просвітній діяльності мали засоби образно-художнього слова — театри. Відділ освіти мав у своєму розпорядженні аматорський театр під проводом хорунжого Костіва. У своєму репертуарі театр мав головним чином вистави побутового характеру: «Жидівка вихрестка», «Ой не ходи Грицю», «Наталка Полтавка» та гастролював у районах Жмеринки, Бару, Браїлова.

---

¹⁸ *Левицький О.* Вказ. праця. — С. 69.

¹⁹ Там само. — С. 73.

²⁰ Там само. — С. 71–72.

²¹ Стрілець. — 1919. — 28 жовтня.

²² Директорія, Рада Народних Міністрів... — С. 534.

Начальна команда УГА також воліла мати у своєму розпорядженні театр. Після відмови Директорії УНР виділити одну трупу для УГА, Начальна команда запросила галицьку трупу «Новий Львівський театр», який з 27 вересня отримав назву «Державний театр при Начальній Команді Галицької армії» на чолі з Л. Гринішаком. З переїздом до Вінниці театр розпочав активну діяльність. Після того, як свого часу більшовики зробили кілька обшуків глядачів, у Вінниці театр завмер, відновившись лише після приїзду галичан. Репертуар театру складався здебільшого з історичних п'єс («Невільник», «Маруся Богуславна» «Гетьман Дорошенко», «Сава Чалий» та ін.). Звичайно, артистам не завжди вистачало артистизму, декорацій чи приміщень, але вони, свідомі своєї поважної місії, працювали з повною віддачею, допомагаючи воїнам відпочивати і пробуджуючи свідомість населення.

Помітивши «інформаційний голод» українського села та солдат на фронті, галицькі просвітники паралельно з організацією доставки преси на місця налагодили друк брошур. Серед таких можна назвати «За що ми боремося» і «Казка про державу» О. Назарука, «Під ляцьким наїздом» Г. Задорожного, «Україна в міжнародній політиці» та ін. Передбачаючи насторожену реакцію на синю обмундирування галицької армії було видано брошуру «Що то за люди в австрійській формі йдуть з нашими стрільцями?». Тут пояснювалося, що землі за р. Збруч з давніх-давен заселені українцями, але багато років вони перебували під ярмом інших держав. «Наші земляки мусили служити в Австрійській армії, через те і досі ходять в Австрійській формі, хоч вже рік назад під час революції в Австрії скинули з себе Австрійське ярмо», — наголошувалося тут.

Зважаючи на важливість релігійного фактора впливу на населення, галицькі стрільці та старшини намагалися знайти контакт з місцевим духовенством. У міру просування у глиб Поділля газета «Стрілець» акцентувала на важливих питаннях для галичан: «Чому оповістки й надписи по українських церквах в столиці українського Поділля і тимчасової столиці УНР не пишуться на державній українській мові, а на чужій — і 2) чому церковнослов'янський текст нашого богослужіння читається по українських церквах Кам'янця у московській (!) вимові...»²³. Однак відчувши неприязнь і неналаштованість подільського духовенства до контакту і конструктивної роботи на державній ниві, керівництво ЗУНР і УГА обережніше підходить до релігійного чинника. У рекомендаціях для агітаторів вказувалося: «В релігійні справи не мішатися, а шанувати тільки тих священиків, які правлять по-українськи»²⁴. Консервативне, лояльно налаштоване до російського царського режиму духовенство Поділля і Наддніпрящини поступалося професійному рівню греко-католицьким священикам тому негативно сприйняло свідомих державницької ідеї духівників УГА. «Всього в галицькій армії відслужило близько сотні духівників і кожен третій з них загинув у час бойових дій»²⁵.

---

²³ Стрілець. — 1919. — 10 серпня.

²⁴ Стрілець. — 1919. — 9 вересня.

²⁵ Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. — Львів, 1998. — С. 189.

Звичайно, не слід переоцінювати національно-просвітню діяльність УГА та інтелігенції серед українців Поділля і Наддніпрянщини. Попри важливість і дієвість пропагандистської праці серед населення, вона не мала сталого, регулярного характеру. Апарат Відділу для освіти Команди етапу не мав розгалужених осередків. Військові частини проводили віча і займалися національним пробудженням місцевих мешканців шляхом свого руху. Коли військові підрозділи йшли далі, населення знову поринало в сферу побутових проблем. Для тривалого ефективного впливу належало встановити тісний зв'язок з місцевою свідомою інтелігенцією, яка б продовжила культивуацію державницьких ідей.

Та головне: не перший рік велася збройна боротьба на українській території. Населення стомилося від постійних реквізицій, мобілізацій, артилерійських залпів і страху за власне життя. Численні агітатори різних політичних партій та швидкоплинна зміна ситуації відбивали у сільського населення інтерес до подій у державі. Крім того, бойові дії велися влітку, коли пріоритетну увагу селянин приділяв землі і врожаю.

Проте перебування УГА на Поділлі та просвітницька робота не пройшли безслідно. Зокрема, можемо говорити про тенденцію до зміни ставлення місцевих мешканців до галичан з нейтрально-вичікувального до дружлюбного. Зокрема, селяни с. Бахматівка з власної ініціативи забезпечили продуктами деякі відділи армії, а в Межиріві «Комітет збірки для ранених, вдів і сиріт» допомагав продуктами Жмеринському військовому шпиталю. Після наведення порядку у м. Літин галицьким поручником Колодницьким вдячні мешканці міста влаштували лікарню для хворих бійців і забезпечили її ліками. Братні почуття наддніпрянців проявилися і під час пошесті тифу, що вразила українські збройні сили восени 1919 р.: «самі заражувались, хорували і вмирили, а нами опікувались, переховували в себе і доглядали»²⁶. Коли у результаті збройної боротьби зі Збройними силами Півдня Росії УГА перейшла на бік білогвардійців, у Кам'янці поширилось гасло «бий галичан». Проте свідчень про погроми не знаходимо: «Не піднялася ні одна селянська чесна рука, щоб вдарити каменем галицького стрільця»²⁷.

Кількамісячний період співіснування УНР і ЗУНР завершився фіаско: збройні сили зазнали поразки, державні центри загострили відносини аж до денонсації Акту злуки. Однак липень–жовтень 1919 р. має важливе значення в історії Української революції, адже відбувся безпосередній діалог не лише очільників чи делегатів УНР і ЗУНР, але й тисяч пересічних громадян, військових, управлінців. Кількамісячна культурно-просвітня діяльність УГА мала позитивні наслідки, обмежені загальним несприятливим ходом боротьби. По-суті, відбулося підживлення ідеї соборності України. Сталися певні зрушення у національній свідомості українців, оскільки, хоча і формально, але протягом літа–осені 1919 р. обидві українські республіки вели спільну боротьбу за незалежність України. Як прецедент, це мало велике значення, оскільки сприяло

---

²⁶ Станимір О. Вказ. праця. — С. 174.

²⁷ Левицький О. Вказ. праця. — С. 85.

зростанню спільноукраїнської ідентичності населення, що довгий час перебувало у складі різних держав.

**КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УГА
НА ПОДОЛЬЕ
(июль–октябрь 1919 г.)**

Наталия Годун (к.и.н., на должности доцента кафедры социально-гуманитарных дисциплин Университет новейших технологий, г. Киев)

В статье исследовано причины, обстоятельства и последствия культурно-просветительской деятельности Украинской Галицкой армии на Подолье в июле–октябре 1919 г. Указывается, что эта деятельность была направлена на повышение уровня национального сознания местного населения.

Ключевые слова: Украинская революция, культурно-просветительская работа, Украинская Галицкая армия, Подолье.

**CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITY OF UGA ON PODILLIA
(july–october 1919)**

Nataly Godun (Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, University of emerging technologies)

The article analyzed the reasons, circumstances and consequences of cultural and educational activity of Ukrainian Galician army on Podillia in July–October 1919. It is shown that this activity was governed on increasing of national consciousness of local people.

Keywords: Ukrainian revolution, cultural and educational activity, Ukrainian Galician army, Podillia